פרק ז משנה ז

א. הזכות בעוללות קודם הבציר

הר"ש הביא מהירושלמי דאף לר"א אין לעניים קודם הבציר, וכ"ה **ברע"ב**, והק' **התוי"ט** בשלמא לר"ע ילפי' לי' מדכתיב כי תבצור אבל לר"א מנלן, עי"ש.

הר"ש והרע"ב הביאו מהירושלמי דלר"א אין זכות לבעה"ב לקחת העוללות לעצמו קודם הבציר, ולכאו' כ"ה נמי לר"ע, והק' **המשנה ראשונה** מהיכן ילפי' לי' לר"ע.

ועי' **בחזון יחזקא-ל** (פ"ג הי"ט) **דבי' דפליגי ר"א ור"ע** בגדר הדין שאין לעניים קודם הקציר, האם הוא משום שאין להם זכות ממון, או דאע"פ שבדיני הממונות העוללות הם של העניים משנודעו העוללות, מ"מ יש לעניים איסור לקחת, ובי' דבזה פליגי ר"א ור"ע, דר"א סבר דאין זכות ממון לעניים קודם הבציר, ולהכי לא בעינן קרא שהעניים לא יכולים לקחת קודם הבציר דעדיין אין להם בעוללות זכות כלל, אלא דמ"מ בעינן קרא דאסור לבעה"ב לקחתם קודם הבציר, משא"כ לר"ע דס"ל שיש כבר זכות ממון לעניים גם קודם הבציר, ולכן לא בעינן קרא שאין הבעה"ב יכול לקחת את העוולות לעצמו קודם הבציר, אבל בעינן קרא שאין העניים יכולים ליקח את העוללות קודם הבציר אף שיש להם בזה זכות ממון.

וע"ע **בתוס' רי"ד** מו"ק ד: מה שביאר בפלוגתת ר"א ור"ע.

ב. הק' **התוי"ט** (להלן מ"ח) דלר"ע נראה שאין זכות לעניים קודם הבציר, וק' דלהלן מ"ח מבואר דמשנודעו העוללות הם של העניים, וכה"ק **הקרי"ס**, ועי' להלן משנה ח מה שצוין בזה.

ב. בדברי ר"ע מתי זוכים העניים בכרם שכולו עוללות

בלחם שמים הק' כיון דס"ל לר"ע שאין לעניים קודם הבציר א"כ איך כרם שכולו עוללות שייך לעניים, הלא הבעה"ב אינו קוצר כרם זה כלל. וכ' לבאר דאזלינן אחר שעה הראוי' לקצור. ואפשר לבאר עוד, דלר"ע אין הפי' שקצירת בעה"ב היא המחייבת, אלא מה שהוא נמנע מלקצור זה המחייב של העוללות, ולכן גם בכרם שכולו עוללות שייך עיקר החיוב.

ג. שיעור בציר לחייב בעוללות

כ' **הר"ש והרע"ב מהירושלמי** דהחיוב עוללות לר"א הוא רק אם יש בכרם שיעור ג' אשכולות שעושים רביע. ובתוס' **הגרעק"א** הביא **מהרמב"ם** דאף לר"ע שאין לעניים בעוללות קודם הבציר, היינו קודם שיבצור שיעור ג' אשכולות העושים רביע.

ועי' **בתורת זרעים** די"ל שהר"ש ס"ל שהשיעור המבואר בירושלמי אינו שיעור בקצירה אלא שיעור בכרם, דפחות מכאן לא נחשב כרם, עי"ש עוד בגדרי קציר המחייב בעוללות.

פרק ז משנה ח

א. זכות העניים בעוללות משונדעו קודם הקציר

מבואר במשנה שיש זכות לעניים בעוללות אף קודם שנודעו, [וכן מבואר לעיל מ"ה בדברי ר"מ שאינו רשאי להדל], והק' **התוי"ט** דקי"ל כר"ע שאין לעניים בעוללות קודם הבציר, וכ' דאף שאין לעניים זכות קודם הבציר מ"מ גם לבעה"ב אין זכות ולכן אינו יכול להקדיש. ובעיקר קו' התוי"ט עמד בזה **בקרית ספר** (פ"ד) וכתב אבל משנודעו לא חל ההקדש דאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו, דאע"ג דאין לעניים עד שעת הקצירה אפ"ה אין לבעל הכרם זכות בהם, דבעינן דליהוי ברשותו כביתו, משמע דס"ל דהוי שלו של בעל הכרם ואינו ברשותו, וצ"ב.

וי"ל ע"פ מש"כ בחי' **מרן רי"ז הלוי** (הל' תמורה) ויסוד הדברים הוא שזכות הממון של העניים בעוללות חל רק משעת הבציר, אבל שם עוללות חל משנודעו העוללות, וזה כבר סיבה שהבעה"ב לא יוכל להחיל חלויות להפקיע את דיני העוללות [ע"ש שהוכיח כן מדברי הרמב"ם לענין לקט].

ב. דין העוללות קודם הבאת שליש

הק' **המנחת חינוך** (מצוה רכא) דהלא שיעור נודעו העוללות הוא קודם הבאת שליש, דבשיעור בוסר כבר ניכרים העוללות, ובוסר הוא קודם הבאת שליש, (וציין שם כמה מקורות לזה), ואף שכל מתנו"ע תלויים בדין הבאת שליש, כמבואר **ברמב"ם** פ"ב ה"ז, ובפ"ה ה"ט, מ"מ בעוללות העניים זוכים קודם הבאת שליש.

ולפ"ז הק' **המנ"ח** דקדושת כרם רבעי היא רק מהבאת שליש, וא"כ בכרם רבעי אמאי אין חיוב עוללות הלא העניים זכו לפי שנעשה ממון גבוה, וכמו שהקדש לא מועיל להפקיע את זכות העניים ה"נ דינא דממון גבוה אינו יכול להפקיע את זכות העניים, וצ"ע.

ג. פדאן אחר שנודעו העוללות

כ' **המנחת חינוך** (מצוה רכא) שאם הקדיש את הכרם קודם שנודעו העוללות, ופדאן אחר שנודעו העוללות, הרי הם לעניים, ואף דבשעה שנודעו העוללות הי' ביד הקדש מ"מ 'עיקר החיוב הוא בשעת הבצירה'.

ד. הפקר אחר שנודעו העוללות

הק' **האחרונים דברמב"ם** (פ"ה הכ"ז) כ' המפקיר את כרמו והשכים בבקר וזכה בו לעצמו ובצרו חייב בפרט ובעוללות וכו' [ומקורו מהגמ' ב"ק צד., ע"ש] ומשמע ברמב"ם דבזכה בו אחר פטור מן העוללות, וק' איך מועיל בזה ההפקר אחר שנודעו העוללות. **ובחסדי דוד** (תוספתא פ"ג הט"ז) כ' להגיה בדברי הרמב"ם, ע"ש. **ובחזון יחזקא-ל** (הי"ט) כ' דאיירי שהפקיר וזכה קודם שנודעו העוללות. ועי' עוד **ביתרון האור** משכב"ז.

ה. מכירה לגוי אחר שנודעו העוללות

בתוספתא איתא ישראל שמכר כרמו לגוי לבצור פטור מן העוללות, והובא להלכה **בכס"מ** (פ"ד הכ"ה), והק' **במים חיים** [להפר"ח], **ובמנחת חינוך** (מצוה רכא), דמבואר במשנה דאף אם הקדיש כרמו העוללות לעניים דכבר זכו בי' עניים, וא"כ לכאו' ה"ה במכירה לעכו"ם כיון שזכו בי' עניים לא יועיל המכירה לגוי להפקיע את זכות העניים, וצ"ע.

ו. מעלין שכר להקדש

הק' **המשנה ראשונה** דלכאו' כיון שאינו יכול להקדיש את העוללות אחר שנודעו כיון שכבר זכו בהם עניים א"כ ה"ה כבר זכו גם בזכות היניקה, וכמו שהבעה"ב עצמו לא יכול לקצור את העוללות משנודעו אלא מחוייב להשאירם בכרם עד שיגדלו כל צרכם ויבואו העניים ויטלו אותם, ה"נ לענין הקדש, וכיון שכבר זכו העניים בזכות היניקה אמאי מעלין שכר להקדש. וכ' שזכות העניים ביניקה היא כשעבוד, והקדש מפקיע מידי שעבוד. [עיקר הדבר שזכות יניקה דינה כשעבוד ולא כשותפות או קנין פירות, מבואר כן **בחי' הגר"ח הלוי** הל' ביכורים פ"ב הי"ג]. ועי' **בתפארת ישראל** משכב"ז.

במנחת חינוך (מצוה רכא) דן אם הפקיר בעה"ב את השדה אחר שנועדו